

DOI 10.36074/logos-05.02.2021.v5.29

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОБІЗНАНОСТІ ВЧИТЕЛІВ З ОСНОВ УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ ЯК УМОВА ФАХОВОГО ЗРОСТАННЯ

Біланова Ольга Анатоліївна

вчитель жестової мови

КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР

УКРАЇНА

У сучасних умовах функціонування закладів спеціальної освіти для осіб з порушеннями слуху важлива роль відводиться організації роботи з підвищення професійної обізнаності і майстерності вчителів. Досвід організації гурткової роботи з опанування вищих рівнів жестомовної комунікативної компетентності педагогами налічує понад 3 роки [1,2]. Важливість організації таких системних заходів безперечна, оскільки базується на використанні сучасних знань про УЖМ, її статус, місце, роль у навчальному процесі для глухих учнів. Жестова мова (ЖМ) – повноцінна природна система знаків рухами рук з використанням візуального каналу сприймання при передачі інформації глухим людям [3,4].

Обіймаючи посаду вчителя ЖМ впродовж 8 років, я уважно спостерігала за контактами між глухими дітьми і сурдопедагогами та чуючими батьками, які їх виховують. У позаурочний час у школі та поза школою і великі, і малі діти спілкуються між собою жестовою мовою [5]. Вони позитивно ставляться до вчителів, вихователів, які володіють жестовою мовою, не соромлячись звертаються до них за будь-якою порадою, просять пояснити незрозумілі слова, які вони спостерігають під час розмови у дорослих. За допомогою жестової мови вони розуміють лексичне значення слова [6]. На уроках, де використовується ЖМ (двомовний підхід), глухі учні почувають себе вільнішими, розкутішими, їхнє спілкування стає барвистим, емоційним й живим [7].

Звертаю увагу, що більшість молодих педагогів не мають поняття про комунікативний «хаос» і про те, як це впливає на повсякденне життя глухих. Вони часто обирають одномовну (словесну) методику навчання, орієнтовану на чуючих, для навчання глухих дітей, і цим нав'язують свою «мовну політику». До цього варто долучити і проблему з використанням термінології – правильного показу жесту-терміну відповідного навчального предмета, (наприклад ПОТУЖНІСТЬ, СИЛА ТЯЖІННЯ, ВАЛЕНТНІСТЬ, КОЛИВАННЯ, ХВИЛЯ, ГІБЕРБОЛА та інші) за причин: відсутності спеціальних посібників з термінології та труднощів зі зворотним перекладом ЖМ з боку дітей, педагогам важко «читати» відповіді дітей та фіксується неспроможність сприймання ЖМ. Як наслідок, педагоги відчують труднощі у використанні жестів-термінів під час навчання глухих учнів.

У домашніх умовах, у колі своєї родини, де є чуючі батьки і рідні, діти спілкуються усним мовленням, сприймають інформацію за допомогою зчитування з губ, що є не ефективним для взаєморозуміння, тому що глухі діти таким чином сприймають тільки знайомі їм слова та відповідають коротко. Отже, контакт виходить «холодним». А щоб висловити власну думку батькам чи порадитися з різних проблем, дітям необхідно правильно будувати зв'язні речення, словосполучення, що не всім вдається. Це ж стосується і дітей із затримкою психічного розвитку, із інтелектуальною недостатністю, яким

зручніше розмовляти ЖМ. Відсутність взаєморозуміння між членами родини і глухою дитиною стає перешкодою для участі її у повсякденному житті родини, її виховання [8]. Отже, батьки, щоб поліпшити спілкування, намагаються дактилювати, голосно промовляти, супроводжуючи сказане чіткою артикуляцією, використовують умовні жести.

Зважаючи на такі непоодинокі факти, у нашому закладі чітко сплановано роботу і організовано систематичні заняття з вивчення та удосконалення УЖМ для всіх бажаючих слухачів – сурдопедагогів, вчителів, вихователів, батьків, котрі мають змогу вивчати як базову лексику УЖМ, так і жести-терміни, що загалом складає основу формування вищих рівнів жестомовної комунікативної компетентності.

З власного досвіду знаю, що проведення кожного заняття передбачає серйозну підготовку щодо вивчення літературних джерел: теоретичних основ жестового мовознавства (Н. Адамюк, Н. Зборовської, Н. Іванюшевої, С. Кульбиди та ін.), сучасних жестівників УЖМ різних років, відбору теми і програмного матеріалу [9]. Кожна тема має свою комунікативну мету, можливості реалізації якої значною мірою залежать від застосування форм мовлення (дактильного, жестового, калькованого жестового), які застосовуються у певних сферах комунікативної діяльності. Застосування комунікативного методу навчання ЖМ дозволяє зрозуміти використання певної форми з урахуванням функції, доцільності та вмотивованості.

Жестове мовознавство виступає джерелом даних про те, як реалізується система мови у мовленні, підпорядковуючись правилам норми як фактичного регулятора зв'язності мовних одиниць даної системи, відтворення та зчитування граматичних структур. Слухачі в процесі навчання УЖМ мають змогу оволодівати лінгвальними особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки, формувати навички жестомовного спілкування, опанувати структуру візуальної мови (Рис. 1), її схожість, відмінність з вербальною

Рис. 1. Структура української жестової мови

мовою на рівнях мовних і мовленнєвих компетенцій (відтворення і зчитування), які включені до мети навчання і розвиваються в інтегрований спосіб:

- *мовна компетентність* (знання та вміння використовувати мовні одиниці складається з лексичної, граматичної, семантичної, кінетичної компетенцій);

- *лексична компетентність* (знання і уміння користуватися лексичними одиницями однозначності і багатозначності, безеквівалентними одиницями, розуміти їхнє значення за темами, комунікативними ситуаціями);

- *граматична компетентність* (знання граматичних особливостей мови, вміння продукувати їх. Представляється як цілісний механізм виконання комунікативних завдань, ситуацій);

- *кінетична компетентність* (знання кінем і уміння їх поєднувати під час комунікації).

- *синтаксична компетентність* (знання особливостей уміння побудови жестосполучень, простих речень різних видів та ін. з використанням немануальних засобів передачі питань, стверджень, заперечень та ін.).

Пам'ятаючи про те, що «мовлення неможливе без мови, а мова реалізується лише у мовленні» навчальну діяльність слухачів організують таким чином, щоб вони виконували вмотивовані дії з мовленнєвим матеріалом для вирішення комунікативних завдань, спрямовують на виконання короточасних цілей і намірів спілкування. Короточасний вплив кожного навчального заняття на особистість слухача не обмежується лише навчанням, якому зазвичай приділяється достатньо уваги з боку викладача, не менш важливою є виховна складова цього процесу – формування ставлення до самої мови, її особливостей, соціокультурних традицій.

Результати аналізу семінарських занять, які були проведені у 2019 і 2020 роках, засвідчили, що більша кількість педагогів володіють ЖМ значно вище середнього рівня.

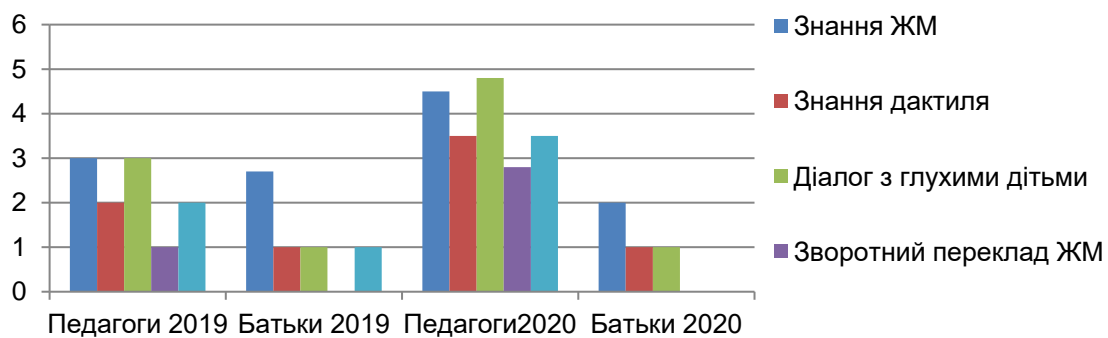

Рис. 2. Моніторинг засвоєння УЖМ молодими педагогами та батьками

За результатами моніторингу (Рис. 2) у педагогів відображаються значно вищі рівні засвоєння лексики УЖМ, використання жестів-термінів, покращився рівень зчитування зворотної інформації. Переважна кількість батьків, які володіють ЖМ, значно знизилася. Серед причин: постійна зайнятість роботою, важкість сприймання та засвоєння ЖМ, обмеження у зв'язку з карантинними заходами.

На моє глибоке переконання, планування, організація і систематичне проведення подібних занять є вмотивованим, дає змогу і педагогам, і батькам «увійти у світ глухих і стати його частинкою», опанувати вищі рівні жестомовної комунікативної компетентності (засвідчує наш моніторинг), вивчати необхідну лексику, в тому числі і термінологічну, дає змогу переосмислити роль і значення УЖМ як засобу навчання поряд з українською мовою.

Список використаних джерел:

- [1] Коломоець, А. (2020). Досвід застосування української жестової мови як засобу навчання вчителями і вихователями НРЦ «Сузір'я ДОР». *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 41-45. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.15>
- [2] Кульбіда С.В. (2017). Компетентнісний підхід у підготовці сурдопедагогічних кадрів. Сучасні технології розвитку профмайстерності майбутніх учителів: зб. наук. праць за матеріалами I міжнародній інтернет-конференції, 26 жовтня 2017 р. (с.122-124). Умань: ФОП.

- [3] Українська жестова мова. *Енциклопедія освіти*. АПН У; гол. ред. В.Г.Кремень (с.928-929). Київ: Юрінком інтер, 2008.
- [4] Чепчина І. (2009). Проект концепції ЖМ в Україні. *Дефектологія*, 3, 3-7.
- [5] Біланова О. (2020). Вчитель жестової мови в освітньому процесі спеціального закладу для учнів з порушеннями слуху. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 18-21. <https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3.06>
- [6] Кульбіда С.В. (2011). Лексичне значення жесту. *Жестова мова й сучасність: збірник наукових праць*, 6, 98-108.
- [7] Kulbida S. (2019). Features of bilingual approach application in special institutions for deaf in Ukraine. *Education: Modern Discourses*, 2, 141-152.
- [8] Зборовська Н.А. (2000). Важливість знання дактильно-жестової мови для встановлення тісного контакту між чуючими батьками та нечуючими дітьми. *Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Освіта та виховання нечуючих на сучасному етапі»*, 238-240. Київ: УТОГ.
- [9] Кульбіда С.В., Чепчина І.І., Адамюк Н.Б., Іванюшева Н.В. (2008). Збірка програм з вивчення української жестової мови: *програмно-методичний комплекс*. Київ: СПКТБ УТОГ.